

PRILOG POZNAVANJU TIPOVA INDIVIDUALNIH GOSPODARSTAVA U DALMACIJI

Bolje i svestranije poznavanje stanja i tendencija razvoja individualnih gospodarstava omogućuje realniji pristup u rješavanju kompleksnih problema u ovom sektoru proizvodnje.

U nastojanju da pridonosimo ovoj spoznaji, poslužit će rezultati dobiveni istraživanjem individualnih gospodarstava na području Dalmacije. Rezultati naših novijih istraživanja nisu obrađeni, te ćemo se koristiti podacima iz 1971. godine, koji su dobiveni anketnim istraživanjem 342 reprezentativna gospodarstva Dalmacije.

U principu su gospodarstva po veličini kapaciteta, proizvodnji, dohotku i drugim obilježjima vrlo različita, ali ipak izvjestan broj nosi neka zajednička obilježja što ih razlikuje od drugih gospodarstava te je i moguće formirati određene tipove. Formirani tipovi nam pružaju mogućnost izbora najpovoljnijeg gospodarstva (natprosječnog) do onog najnepovoljnijeg, a isto tako nam se pružaju mogućnosti da usmjeravamo pojedini tip gospodarstva na unapređenje proizvodnje.

1. Neka obilježja prosječnog istraživanja gospodarstva Dalmacije

Prosječno gospodarstvo imalo je 5,1 člana u domaćinstvu (51 član u 10 domaćinstava) od čega je 1,7 članova radilo na gospodarstvu, a 0,9 članova bilo je stalno zaposleno.

Ukupna površina gospodarstva iznosila je 4,62 hektara, od čega je obradiva površina 1,93 hektara. U obradivim površinama najviše su zastupljene oranice sa 1,24 hektara, od kojih 0,17 hektara nije bilo obrađeno, zatim vinogradi 0,32 hektara i voćnjaci i livade 0,37 hektara.

Broj stoke po gospodarstvu je mali: u prosjeku 8 komada peradi, 7 ovaca, 1 svinja i 0,4 krave i steone junice.

Poljoprivredna proizvodnja, s obzirom na visinu vrijednosti proizvodnje od pojedine grane, je vinogradarsko-stočarsko-ratarsko-povrtlarska. U ukupnoj vrijednosti proizvodna vrijednost grožđa je zastupljena sa 21 posto, stočni proizvodi i meso sa 29 posto, ratarska i povrtlarska proizvodnja sa 30 posto, voćarstvo sa 5 posto, prerađevine sa 12 posto (u čemu je glavna stavka vrijednost vina) i ostali proizvodi sa 3 posto. U cjelini uzevši, poljoprivredna proizvodnja većim je dijelom namijenjena za potrošnju u domaćinstvu i gospodarstvu, a manji dio (39 posto) se prodaje. Vino, povrće i proizvodi u stočarstvu su najznačajniji tržišni proizvodi.

Mr Stipe RADINOVIC

Institut za jadranske kulture i melioracije krša — Split

Dohodak domaćinstva proizlazi iz socio-ekonomske usmjerenosti gospodarstva, a formira se iz:

- proizvodnje s gospodarstva, tj. njegovog tržnog i robnog dijela,
- dohotka stalno zaposlenih članova i rada izvan gospodarstva, i
- mirovine, socijalne pomoći i sl.

Ako se analizira dohodak domaćinstva, onda možemo konstatirati da najveći dio potječe iz radnog odnosa i drugih izvora izvan gospodarstva, jer dohodak od poljoprivrede sudjeluje sa 32 posto u ukupnom dohotku. Samo 1 posto domaćinstava imalo je sve aktivne članove zaposlene na gospodarstvu i dohodak samo iz poljoprivrede. Prosječno gospodarstvo ostvarilo je 42.550 dinara ukupnog dohotka u toku godine.

Distribucija istraživanja gospodarstava prema pojedinom obilježju

Aktivna radna snaga u poljoprivredi	Broj gospodarstava (u %) N=342	Broj stalno zaposlenih članova	Broj gospodarstava (u %) N=342
Bez radne snage	8,5	Bez zaposlenih	33,9
Sa 1 poljoprivrednikom	39,5	Sa 1 zaposlenim	47,1
Sa 2 poljopr.	31,3	Sa 2 zaposlena	13,2
Sa 3 i više	20,7	Sa 3 i više	5,8
Obradiva površina	Broj gospodarstava (u %) N=342	% prodaje od vrijednosti proizvodnje	Broj gospodarstava (u %) N=342
Do 0,50 ha	17,3	Ne prodaju	7,0
0,51 — 1,0	25,7	Do 20%	31,3
1,01 — 2,00	32,2	21 — 40	30,4
2,01 — 3,00	17,2	41 — 60	10,1
više od 3,01 ha	7,6	61 — 80	13,2
		Više od 80%	2,0
		Izvor dohotka domaćinstva	Broj gospodarstava (u %) N=342
		Samo od poljop.	1,2
		Do 25% od poljoprivrede	38,6
		26 — 50	36,3
		51 — 75	17,2
		više od 75%	6,7

2. Tipovi individualnih gospodarstava

Veličina prosječnog gospodarstva je osnovni kriterij za svako gospodarstvo u formiranju tipa. Model tipova je postavljen tako da gospodarstva koja formiraju jedan od prvih tri tipa zadovoljavaju najmanje 3 kriterija, dok se za četvrti tip tražilo da gospodarstvo zadovoljava jedan kriterij, i to točno one kriterije koji čine tip (tabela 1. i 3.)

Tip 1 — Prosječno gospodarstvo u ovom tipu po broju poljoprivrednika i veličini obradive površine je u razini prosječnog istraživanog gospodarstva. Broj stoke na gospodarstvu nije velik, s nešto većim brojem goveda i svinja. Proizvodnja na gospodarstvu je visoka, što je odraz visoke intenzivnosti proizvodnje i produktivnosti rada. Dohodak, bilo ukupni ili od poljoprivrede, daje poseban pečat gospodarstvu u ovom tipu, on je u cjelini visok i iznadprosječan.

Jedan dio gospodarstva u ovom tipu nedovoljno koristi kapacitete. U 59 posto gospodarstava ovog tipa javlja se višak radne snage na gospodarstvu, te je poželjno da se u prosjeku 0,8 članova iz domaćinstva zaposle izvan gospodarstva. Od ukupnog viška radne snage na svim gospodarstvima u tipu 1 nalazi se 18 posto. Proizvodnja po hektaru obradive površine u 11 posto gospodarstava je ispodprosječna, to bi postizavanjem prosječne proizvodnje na ovim gospodarstvima, ovaj tip sudjelovao sa 4 posto u ukupnom povećanju proizvodnje na svim gospodarstvima. Tržnu proizvodnju mogu povećati još 44 posto gospodarstava ovog tipa. Gospodarstva u tipu 1, po svim obilježjima koje imaju, ocjenjujemo da su stabilna, te da će i dalje unaprijeđivati gospodarstvo. Ova gospodarstva su sposobna za udruživanja i organiziranu proizvodnju.

Tip 2 — Gospodarstvo u ovom tipu ima dovoljno obradive površine u odnosu na broj poljoprivrednika. Broj stoke po svim vrstama je neznatno veći nego u prosječnom gospodarstvu.

Proizvodnja na gospodarstvu je visoka, iako je intenzivnost još niska, a trećina proizvoda je namijenjena prodaji.

Radna snaga može biti u potpunosti angažirana na gospodarstvu, tim više što 78 posto gospodarstava nedovoljno proizvodi po jedinici površine. Ovaj tip bi u ukupnom povećanju proizvodnje sudjelovao sa 22 posto. Takvim povećanjem proizvodnje znatno bi se povećao dohodak od poljoprivrede i ukupan dohodak u onim domaćinstvima koja imaju dohodak ispod prosjeka.

Gospodarstva u ovom tipu imaju veće kapacitete za proizvodnju od prethodnog tipa, ali su nestabilnija utoliko što imaju niži ukupni dohodak po domaćinstvu. Organiziranje ovih gospodarstava i njihovo usmjeravanje na tržištu proizvodnje znatno bi stabiliziralo njihovo stanje.

Tip 3 — U svim gospodarstvima ovog tipa je neproporcionalan odnos broja poljoprivrednika i obradive površine. Na malom posjedu ova gospodarstva postižu visokom intenzivnošću znatnu proizvodnju, koja je najvećim dijelom namijenjena tržištu. Gospodarstvo ovog tipa najviše proizvodi

za tržište i u ukupnom dohotku najviše je zastupljen dohodak od poljoprivrede.

Sva gospodarstva imaju višak radne snage na gospodarstvu, u prosjeku 0,8 članova, te je poželjno da se zaposle izvan gospodarstva. Zaposlenje radne snage iz domaćinstva značilo bi mnogo, jer 89 posto gospodarstava ima ispodprosječni dohodak ili dva puta manji dohodak od gospodarstva u tipu 1. Od ukupnog viška radne snage na gospodarstvima u ovom tipu se nalazi 16 posto.

Sva gospodarstva imaju iznadprosječne veličine obilježja vezane za površinu (proizvodnju, dohodak, tržnost), te bi ova gospodarstva trebalo organizirati i udruživati na nivo prometa proizvoda.

Tip 4 — Opće je obilježje gospodarstva ovog tipa da ima iznadprosječnu obradivu površinu u odnosu na broj poljoprivrednika. Broj stoke je u razini prosječnog gospodarstva. Proizvodnja na gospodarstvu je niska, isto tako intenzivnost i produktivnost rada. Dodatak od poljoprivrede sudjeluje u ukupnom dohotku sa jednom petinom, a budući da je dohodak domaćinstva visok, on se u najvećem dijelu ostvaruje izvan gospodarstva. Proizvodnja s gospodarstva uglavnom je naturalnog karaktera.

Opća je ocjena da su ova gospodarstva svoju stabilnost stekla radom i zaradama izvan gospodarstva. Veći broj gospodarstava može povećati proizvodnju, te bi u ukupnom povećanju proizvodnje ovaj tip sudjelovao sa 26 posto, ali bi ta proizvodnja bila, uglavnom, namjenjena za potrošnju u domaćinstvu.

Tip 5 — Opća je ocjena da su gospodarstva u ovom tipu ispotprosječna. Obradive površine su male i nedovoljne da bi se postigla značajnija proizvodnja koja bi osigurala dohodak domaćinstvu ili znatnije utjecala na ukupni dohodak, te možemo pretpostaviti da će članovi domaćinstva i dalje biti orijentirani na nepoljoprivredne djelatnosti, tj. izvorne dohotke izvan gospodarstva.

U ovom tipu javlja se najviše radne snage koja čini višak (jer je tip najbrojniji), te u ukupnom višku sudjeluje sa 66 posto. Na približno polovini gospodarstva ovog tipa moguće je ostvariti barem prosječnu proizvodnju s namjenom za potrošnju u domaćinstvu i neznatno za tržište, a tada bi ovaj tip sudjelovao u ukupnom povećanju proizvodnje sa 48 posto.

Na kraju ovog razmatranja potrebno je naglasiti da se kapaciteti individualnih poljoprivrednih gospodarstava u Dalmaciji mogu bolje koristiti te postići veća proizvodnja i veći dohodak. U svrhu boljeg korištenja kapaciteta željeli smo ukazati na poželjne tokove u njihovim promjenama, te na sposobnost gospodarstava da organizirano proizvode za tržište.

Rezultati istraživanja, zastupljenost gospodarstava u pojedinom tipu i njihova proizvodno-ekonomska obilježja prikazana u ovom prilogu odnose se na 1971. godinu, a od tada do danas su vjerojatno mnoga obilježja promijenjena, te bi samo kompleksna istraživanja individualnih gospodarstava dala vjerniju sliku stanja i procesa koji se odvijaju. Tada bi se i agrarna politika i mjere za unapređenje poljoprivrede moglo realno postaviti.